

שמעתא עמיקתא

גליון תרנ"ה | פרשת חוקת | תשפ"ה | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובכ"א

שמעתא אליבא דהלכתא

משיעורי הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א

מו"ץ וראש כולל הוראה רמות

האם מותר להרעיל חתול המטריד את השכנים

א. חובת תשלומים על נזק של בעלי חיים. ב. חילוק בין עיר לשדה. ג. פטור מתשלומים לפני התראה. ד. שחיטת בהמה המזיקה אחרים. ה. חובת התראה אחר שכבר הזיקה. ו. בהמה שאינה עומדת לשחיטה. ז. נתינת רעל להרג בע"ח המזיק אותו. ח. צער בעלי חיים דרך הריגה. ט. צבע"ח לצורך האדם. י. מזיק טובא.

א. חובת תשלומים על נזק של בעלי חיים

תנן **בב"ק** (ב.) ארבעה אבות נזיקין השור והבור והמבעה וההבער כו' הצד השוה שבהן שדרכן להזיק ושמירתן עליך וכשהזיק חב המזיק לשלם תשלומי נזק כו'. וכת' **הטור** (ח"ו"מ סי' שפט) דכשם שאסור לאדם שיוזק את חבירו ואם הזיק חייב לשלם כך צריך לשמור ממונו שלא יזיק ואם הזיק חייב לשלם. **והשו"ע** (סעי' א) כת' דכל נפש חיה שהוא ברשותו של אדם שהזיקה, חייבים הבעלים לשלם, שגא' כי יגוף איש את שור רעהו (שמות כפ"א פס' לה), א' השור וא' שאר בהמה חיה ועוף, לא דבר הכתוב בשור אלא בהווה.

ב. חילוק בין עיר לשדה

ואיתא **בב"ק** (כג.) הנהו עיזי דבי תרבו (שם משפחה) דהוו מפסדי לרב יוסף, א"ל לאביי זיל אימא למרייהו דליצנעניהו, אמר ליה אמאי איזיל דאי אזילנא אמרי לי לגדור מר גדירא בארעיה, ואי גדר שן דחייב רחמנא היכי משכחת לה, כשחתרה אי נמי דנפיל גודא בליליא, ע"כ. ומבואר דס"ל לאביי שאין על בעל הבהמה לשמור שבהמתו לא תאכל בחצר חבירו, אלא על הניזק לגדור חצרו ואם אעפ"כ הבהמה מזיקה חייב. אולם עי' **בתוס'** (שם ד"ה כלל) ו**ברא"ש** (שם פ"ב סי' י) שכת' שבאמת אביי אשתמוטי הוא דקא משתמיט שלא היה חפץ לילך דהא תנן (שם יט:) אכלה מתוך החנות משלם מה שהזיקה ולא אמרינן שהיה לו לעול חנותו. וכן פסק **הרי"ף** (י.ו.) וכת' **הנמוק"י** (ד"ה והלכתא) שכן פסקו כל המפרשים דאשינויי לא סמכין ועוד דאביי בההיא שעתא תלמיד לפני רבו הוה. וכת' **הב"י** (סי' שצג) דזכ' הם דברי **הרמב"ם** (נזקי ממון פ"ה.) **והשו"ע** (סי"ק א) תמה דלא מצא כן בדברי **הרמב"ם**.

ועי"ש **ברא"ש** שכת' בשם **הר"ח ז"ל** דפסק הלכה כאביי. ומודה אביי דבעיר אם נכנסה לחצר הניזק ואכלה שחייבת, שאין אדם יכול לעול דלתי ביתו כל היום, והרועה יש לו לשמור הבהמה כשמוליכה דרך העיר שלא תיכנס לבית ותזיק, אבל **כשמתפשטים בשדה אינו יכול לשמור את כולם שלא יכנסו לשדות אחרים הלכך צריך אדם לגדור שדהו**. והא דפרקין שן דחייב היכי משכחת לה, פי' שן דכתביה בקרא ובער בשדה אחר היכי משכחת לה, ע"כ.

ועי' **בטור** (שם) שכת' שמסקנת **הרא"ש ז"ל כהר"ח**. ו**הב"י** כת' עי"ז שאינו רואה הכרע בדברי **הרא"ש**. אולם **הב"ח** כת' דמשום **שהרא"ש** הביא דעת **הר"ח** באחרונה, משמע דהכי ס"ל. וכי"כ **הש"ך** (סי"ק א) **והשו"ע** (שם סעי' א) סתם כתוס' ודעימיהו. **והיש"ש** (בי"ק פ"ב סי' כה) תמה על סברת **הר"ח** דא"כ למה סתם רועים גולנים ופסולים לעדות. לפי שאינם נוהרים משדות אחרים, ואי היה צריך לגדור כל אדם שדהו מסתמא כל השדות גדורים הם. וא"כ איך נכנסו בשדות אחרים. ודוחק לומר כגון שהרועה חותר הגדר כו', לכן נ"ל כרב יוסף, דהוא רבו של אביי ואין הלכה כתלמיד במקום הרב, ע"כ.

אלא **דהש"ך** (שם) דחה הוכחות **היש"ש** דאיך רוצה להכריע נגד אביי והלא אין בידינו להכריע מה שנחלקו בו חכמי הש"ס, ומי"ש **התוס'** דאביי אשתמוטי קמשתמיט דוחק גדול הוא, גם מי"ש **מהרש"ל** דאין הלכה כתלמיד במקום הרב לא נ"ל ואדרבא הא קיי"ל דהלכה כבתראי מאביי ורבה ואילך. ועי"ש שמצא **בנה"ג** (דף פ"ז סוף ע"ה) שכת' דבדבר אביי, וכי"כ **הראב"ן** (בי"ק דף פ"ו ריש י"ב) דמהכא שמעינן דשן דחייב רחמנא בשדה אחר לא מיחייב אלא כשחתרה או דנפל גודא בלילה, אבל אי לא גדר ארע"י ונכנסה בהמה ואכלה פטור, וכיון ד**בה"ג**, **ר"ח**, **ראב"ן**, **הרא"ש** ו**הטור** סוברים דפטור הכי נקטינן, דכבר נודע שדברי **בה"ג** ו**ר"ח** דברי קבלה הם מהש"ס ובפרט שהוכחתו שדבריהם עיקר, ע"כ.

אולם מסתימת הנו"כ נ' שמסכימים לשו"ע. וכן נרא' **מהגר"א** (אות א). וכן פסק **הערוה"ש** (אות א ואות ו) ויישב מה שהקשה הש"ך.

ג. פטור מתשלומים לפני התראה

והנה מלשון **השו"ע** שכת' דמי שבהמתו רגילה ליכנס לשדה חבירו ומזיק, **ויכול בעל השדה להתרות** בבעל הבהמה כו', ואם לא שמרה והזיקה חייב לשלם הדין, משמע דללא התראה פטור מתשלומים. אולם עי' **בבאר הגולה** (שם) שכת' דנלענ"ד שתשלומין הוא אפי' בלא התראה, אבל התראה היא שישלך הזיקו, דאע"פ שמשלם הזיקו לא בעי למקים עלייהו בדינא, ולפעמים אין עדים כמי"ש התוס' גבי הנהו עיזי דשוקא וכו' וכדעת **הריטב"א** ו**הרמ"ה** שהביא **הנמוק"י** דמשמתין למרייהו עד דמסלקי הזיקא. ו**החוי"י** (סי' קסה) הקשה על סוגיין דכי כל שן והזיקו בחצר הניזק בעי התראה לחיבו, אא"כ נחלק דבשדה חבירו שאני לפי שדרך הבהמות להתפשט לכל צד כמי"ש **הרא"ש** לפי דעת **ר"ח**, והוא דוחק גדול כי ודאי לדעת **ר"ח** דפטור המזיק מוכרחין אנו לחלק כך וגבי עיזא דשוקא י"ל דבעי התראה משום שמזיקין ברה"ר דשן ורגל פטורים, והכי משמע בלשון **רש"י**, וכי"כ הטור ובשו"ע אפילו ברה"ר, וי"ל ברשות ניזק אהני דלא בעי התראה, ולשון הרמב"ם לא משמע כן, ומי"מ במ"ש הרמב"ם אע"פ שעדיין לא הזיקו אתי נמי שפיר דבעי התראה וק"ל, ע"כ. וציין לדבריו **בהגהות רע"א** (שם) וכן הביא **בפת"ש** (סי"ק א). יוצא דלדעת החו"י בעי התראה כי שן ורגל פטורים ברה"ר. ועי' **בערך שי** (שם) שהביא **הבה"ג** ו**החוי"י**.

ד. שחיטת בהמה המזיקה אחרים

ואיתא **בב"ק** (שם) מכריז רב יוסף הני עיזי דשוקא דמפסדי מתרינן במרייהו תרי ותלת זימנין אי צייט צייט, ואי לא אמרינן ליה תיב אמסחתא וקבל וזוז. ו**פרש"י** עיזי דשוקא. דקצבי דקיימי לשחיטה אלא דמשהי להו עד יומא דשוקא: מתרינן במרייהו. אי מפסדן אפי' ברה"ר. אמסחתא. מקום מעמד הקצבים: וקבל וזוז. אפילו ביומא דלאו דשוקא שחיט להו הואיל ולשחיטה קיימן. וכתב **הרמב"ם** (שם) בהמה שהיתה רועה ופרשה ונכנסה בשדות ובכרמים אע"פ שעדיין לא הזיקה מתרינן בבעליה שלשה פעמים, אם לא שמר בהמתו ולא מנעה מלרעות יש רשות לבעל השדה לשחוט אותה שחיטה כשרה ואומר לבעליה בואו ומכרו בשר שלכם, מפני שאסור לאדם להזיק ולשלם מה שהזיק, אפי' לגרום הנזק אסור, ע"כ. וכן הביא **הטור** (שם). וכת' עליו **הב"י** דתמיהני דבגמרא לא אמרו אלא מתרינן בהו ואיפשר שהוא היה גורס כן. ועי' **בב"ח** (אות א) שתמה על תמיהת **הב"י** דבכל ספרי הגמ' איתא מתרינן במרייהו תרי ותלת זמנין, והיינו תרי לרבי דבתרי זימני הוא חזקה, ותלת לרשב"ג (יבמות סד.), והרמב"ם כת' ג"פ להקל לנתבע, וכך הוא באלפסי מתרין בהו זימני תרי ותלתא, איברא דבאשיר"י כתב בסתם מתרינן במרייהו, ע"כ. ועי' **בשו"ע** (שם) שפסק מתרינן גי'פ. ועי' **החוי"י** (סי' קסה) דההתראה היא בעדים, וכי"כ הגהת שו"ע סימן תתי"ז (סעי' א), אבל מה שמוהיר הניזק פה אל פה למזיק לא נקרא התראה, שחיה יכול לכפור בו או לומר לא חששת לדבריד, ע"כ. ועי' **בערך שי** (שם).

ה. חובת התראה אחר שכבר הזיקה

ועי"ש **בב"י** שהקשה דמי"ש **הרמב"ם** אע"פ שעדיין לא הזיקה. איני יודע מנין לו. ועי' **בשו"ע** (סעי' ב) שהשמיט י"אע"פ שלא הזיקה". ולפי דבריו י"ל שאף אם הזיקה בעינן התראה גי"פ. אולם **הב"ח** (אות א) כת' דגרי דהכריח כן **לרמב"ם** דממצריך להתרות בו גי"פ מכלל דעדיין לא הזיקה דאי הזיקה פעם אחת בהתראה אי' סגי, והשו"ע השמיט הא דכתב **הרמב"ם** אע"פ שלא הזיקה וי"ל דלא דק, ע"כ. **והסמ"ע** (סי"ק ד) כת' דאף שלא הזיקו אלא פעם אחת ואחר ההיזק התרו בבעלים גי"פ, הרשות ביד הניזק לשלם אם לא שמרם, ע"כ. משמע דס"ל דאחר שהזיקה אכתי צריך להתרות גי"פ. וכן משמע מה**הערוה"ש** (אות ד).

ו. בהמה שאינה עומדת לשחיטה

ועי' **ברמב"ם** (שם) שנקט שאף סתם בהמה אפי' אינה עומדת לשחיטה מותר לשוחטה אחר התראה. אולם **הראב"ד** הקשה עליו דדברים הללו לא נאמרו בגמרא אלא בעיזי דשוקא שעומדות לשחיטה ואין להם רועה, אבל במי שיש לו עדר של בהמות אין שוחטין לו כל עדרו אלא אם יזיק לעולם ישלם בלא שום התראה, ע"כ.

והרא"ש (פ"ב סי' יא) כת' הנהו עיזי דשוקא כיון דבלאו הכי עומדים ליטחט ביום חשוק אי מזקי אפי' ברה"ר מתרי' במרייהו, אבל עז לחלבה ורחל לגזיתא אי אפסידו משלמין, כדאשכחן גבי עיזי דתרבו זיל צנעניהו ולא אמר זיל שחטיניהו, ע"כ. וכך יוצא **מרש"י** הנ"ל. וכתב **התוס'** (ד"ה הנהו), **המרדכי** (כ"ב) ו**הרשב"א** (כג: ד"ה הני) והביאו ראהו מדאשכחן גבי עיזי דבי תרבו דא"ל דליצנעניהו ולא אמר ליה ליטחטינהו. וכתב **הרב המגיד** (שם) שכן הסכימו רוב המפרשים.

פניני הלכה

האומר כהן אני האם מניחים לו לישא כפיו

תנן (כתובות כג.) וכן שני אנשים זה אומר כהן אני וזה אומר כהן אני אינן נאמנים, ובזמן שמעידים זה את זה הרי אלו נאמנין.

ובגמ' (כה.) ההוא דאתא לקמיה דרבי אמי א"ל מוחזקני בזה שהוא כהן, א"ל מה ראית, א"ל שקרא ראשון בבהכ"נ, בחזקת שהוא כהן או בחזקת שהוא גדול, שקרא אחריו לוי (ואם לאו כהן הוא אין לוי קורא אחריו), והעלהו רבי אמי לכהונה על פיו. ההוא דאתא לקמיה דרביב"ל א"ל מוחזקני בזה שהוא לוי, א"ל מה ראית, א"ל שקרא שני בבית הכנסת, בחזקת שהוא לוי או בחזקת שהוא גדול, שקרא לפניו כהן (ואם לאו לוי הוא לא היה קורא שגל), והעלהו רביב"ל ללויה על פיו. וכתב **הרמב"ם** (פ"כ מהל' איסורי ביאה ה"ה) מי שבא בזמן הזה ואמר כהן אני אינו נאמן ואין מעלין אותו לכהונה ע"פ עצמו, ולא יקרא בתורה ראשון ולא ישא את כפיו ולא יאכל קדשי הגבול עד שיהיה לו עד אחד.

ו**כתב הר"ן והרב ר' משה כהן ז"ל** כתב עליו תימה דמנהגנו להאמינו לקרות בתורה ראשון, וכן הדין נותן דלא אכפת לן אם יקרא ראשון, מאי אמרת שמא יעלו אותו מקריאת התורה לתרומה, כולי האי לא חיישינן לתרומה דרבנן ע"כ. ואפשר שמנהגנו הוא עכשיו לפי שאין תרומה מצויה עכשיו בינינו, ואעפ"כ דברי הרמב"ם ז"ל עיקר.

והרב המגיד (אס"ב שם) כת' על הרמ"ד דאין מביאים ראהי ממנהג בטעות, ומי"מ אפשר מפני שאין אנו נוהגין כלל בארצותינו בתרומה לא חששו להאמינו בקריאת התורה, ואעפ"כ אין ראוי לעשות כן.

ולדינא כתב **המחבר** (האע"פ סי' גסי"א) מי שבא בזמן הזה ואמר כהן אני אינו נאמן ואין מעלין לכהונה ע"פ עצמו, ולא יקרא בתורה ראשון ולא ישא את כפיו.

והרמ"א (שם) כת' - וי"א דנאמן לקרות ראשון בתורה ולשא את כפיו בזה"י שאין לנו תרומה דאי' שנחוש שמא יעלו אותו לתרומה. וכן נוהגין האידיא בכל מקום שאין נוהגין בתרומה בזה"י וליכא למיחש למידי.

ובח"מ (סי"ק א) כתב להעיר על הרמ"א, דדעת הי"א היא דעת הרמ"ד, והוא לא כתב רק לקרות בתורה ראשון, ונתן טעם לדבר דלא איכפת לן אם יקרא בתורה ראשון, כלומר דאין בזה צד איסור רק מפני דרכי שלום, אבל נשיאות כפים דאיכא איסור עשה כמבואר בגמ' (כתובות כד:) בזה אין מקילין אף לדעת הרמב"ם. [וכן הקשה **במג"א** או"ח ריש סי' קכ"ח ע"ש].

ו**כתב הב"ש** (שם סי"ק ב) דצ"ל דהרמ"א הכריח כן מדכת' הר"ן והמגיד בשם רמ"ד מנהג שלנו להאמינו לקרוא בתורה, ולא חיי' שמא יאכל תרומה משום תרומת בזה"י מדרבנן, והם תי' משום דאין אנו נוהגים בארצותינו לאכול תרומה. וקשה, הא אכתי יש חשש שמא יעלה לנש"כ. אלא ודאי כל דבר שאין לו הנאה לא חיי' שיעשה איסור ואין לו הנאה מזה, משרויה לא חיי' לשום דבר אלא שמא יאכל תרומה, אבל אין חשש משיאות כפים או שיעלה לתורה.

והפמ"ג (או"ח ריש סי' קכ"ח) העיר על דבריו דא"כ הי"ל לר"ן ולה"ה לומר דשרי ממהאי טעמא. וכת' דאפשר דנש"כ דאין אנו עושין כלום שרי, מה לנו אם כהן הוא אם לאו ישא עונו. משא"כ לקרות בתורה אי איסורא האידך קוראין אותו, לזה אמרינן דליכא איסורא.

והנה הרמ"א סתם דבריו "וכן נוהגין האידיא בכל שאין נוהגין בתרומה בזה"י". וכתב **הח"מ** (סי"ק ב) דאף שהכריע הרב כהרמ"ד, לא בכל דבריו הכריע כותיה, ובמקום שנוהגין האידיא אפי' בתרומה דרבנן כגון בא"י כמבואר בשו"ע מטאור יו"ד סי' ש"לא, אז יש לחוש שמא יעלו אותו מקריאת התורה לתרומה דרבנן. והר"ן וה"ה אחר שנתנו טעם למנהג שלנו, סיימו דבריהם דאעפ"כ אין ראוי לעשות כן, כלומר ולא יקרא התורה כלל ע"פ עצמו אף במקום שאין נוהגין בתרומה כלל.

וכיוצ"ב כתב **בב"ש** (שם) דאא"כ דנוהגים בתרומה כמי"ש בטור יו"ד סי' ש"א, אינו נאמן אפי' בזה"י. [וע"ע בחי"מ שם סס"ק ו, ובב"ש סס"ק ט].

ועי' **בטור** (סי' שצז) שהביא מח' הראשונים הנ"ל, ונקט כאביו **הרא"ש והראב"ד**. וכת' **הב"י** דלענין הלכה לדברי הרוב שומעין וכל שכן שהוא להקל על בעל הבמה. וכן פסק **השו"ע** (א"ח סי' ה). אלא דעי' **בערוה"ש** (אות ה) שכת' דלדינא נראה דהכל מודים בזה דבהמה או עז היוצאת מכלל בהמות וקשה לשמור אותה ועלולה להזיק בשדות אחרים ולא ינחא ליה לאינש לתבוע בכל עת בב"ד ולפעמים אין עדים בדבר, ולכן כופין את בעל הבמהה לשמרה ביחוד ואי לא צייט שוחטין אותה, ולא גרע משור המועד, וגם הדיעה החולקת בטור זהו מפני שאין מפרשין בגמ' דמייירי בכה"ג, אבל כשאירע כן מודים לדינא, עיי"כ.

והחוי"י (סו) הקשה על ש"ס הנ"ל דהלא קיי"ל דעביד איניש דינא לנפשיה ולא בעי התראה, אע"כ הטעם דלא אמרינן עביד איניש דינא לנפשיה רק כשבא חבירו להזיקו בכוונה ורצון, יכול לעמוד מנגד להציל ממנו ולהזיק חבירו בין בגופו בין בממונו, משא"כ כשבהמת חבירו מוקפת אותו בלי ידיעתו ובלי רצון חבירו והוא סוני דפרק כיצד הרגל כ"ג. מ"מ עדיין צ"ע עי"ז מהא דאיתא בב"ק שור שעלה ע"ג חבירו להרגו ובא בעל התחתון ושטט את שלו ונפל עליון ומת פטור, מאי לאו במועד דליכא פסידא פ"י ומ"מ פטור דעביד איניש דינא לנפשו אפילו בדליכא פסידא, אע"פ דההיא בבהמת חבירו מייירי שבאה להזיק בלי ידיעתו וצ"ע, עיי"כ.

ז. נתינת רעל להרוג בעל חי המזיק אותו

ועי' **במהרש"ם** (ח"ד סי' קמ) שנסאל האם מותר לפזר בתוך שדהו סם המות לבהמות בכדי שיוזקו וימותו בהמות אחרים שרגילים לילך ולהזיק בתוך שדהו אחרי שהתרה בבעליהם, וכת' ליישב קושיות החו"י דלעיל (מהא דשור שעלה ע"ג חבירו) דיש לחלק בין היכי דמזיק שור של חבירו בידים ובין היכי דעושה רק בשלו ושל חבירו נזוק ממילא. דאדם עושה בתוך שלו מה שירצה, מ"מ לפי טעמו של החו"י שחילק משום דבהמתו מזיקו שלא ברצון בעה"ב משמע דאין חילוק כו' מ"מ בצירוף טעמים הנ"ל אין בידי להקל כיון דאפשר בענין אחר, עיי"כ. ומוכח לפי"ז דהיכן דא"א באופן אחר שרי. ועי' **בשמעתא עמיקתא** גליון תי"ד.

אלא דבגוונו שאין לבעלים למנוע הנזק באופן אחר מותר לעשות כן ע"מ למנוע נזק, דעד כאן לא חייבו התראה אלא ע"מ שלא להפסיד ממון חבירו אבל היכן שאין לו בעלים משמע דלית לן בה.

ה. צער בעלי חיים דבר הריגה

אלא דאכתי יש לדון בזה דעד כאן לא התירו אלא לשוחטס דליכא משום צער כ"כ. אבל ע"י הרעלה יש לדון אם שרי. והנה נחלקו הפוסקים האם אף דרך הריגה איכא משום צער בעלי חיים. ועי' **בשואל ומשיב** (מ"ת ח"ג סי' סה) שיצא לאסור ע"פ **החינוך** (מצוה תנא) שכת' שטעם שהתורה צוותה מן הצואר הוא כדי שלא לצערן בחינם. וכן נקט **הרע"א** (חולין פ"יה מ"א), אבל שיטת **הנוב"י** (יו"ד סי' פז וח"ב סי' י) שבדרך הריגה ליכא משום צעב"ח. וקדמו בזה **בשו"ת עבודת הגרשוני** (רס"י ז).

ועי' **בטור** (יו"ד סי' כח) שכת' שכל השוחט אפי' א"צ לו לאוכלו ואינו שוחט אלא מפני הדם שצריך לו חייב לכסותו, כיצד יעשה נוחר לו מעקר, שלא חייבה תורה בכיסוי שוחט שחיטה הראויה. וכת' **הדושיה** (אות ה) שמכאן יש לדקדק קצת שמותר להמית הבהמה שלא ע"י שחיטה שלא לצורך אכילה כדי שלא יקלקל העור כמו שמותר לנחור או לעקר בשביל הדם, ודוחק לומר דכאן מייירי שצריך הדם בשביל פרואה דוקא שמותר דא"כ הו"ל לפרש דלפרואה מייירי וכן יש להוכיח קצת מסימן א' שכתב שאסור ליתן לקטן לשוחט אפילו להאכילה לכלבים משום מראית עין שמא יאכלו משחיטתו משמע דמשום ששוחט נבלה לכתחלה לא נאסר, עיי"כ. ומשמע דס"ל דאף דרך הריגה איכא משום צעב"ח אלא דהיכן יש לו תועלת אפילו אינו לצורך אכילה שרי.

והמהרש"ם (ח"ד סי' קמז) צידד להחמיר דאיכא משום צעב"ח בכה"ג.

ט. צער בעלי חיים לצורך האדם

אלא דאכתי יש לדון דכל שעושה "לצורך האדם" ליכא משום איסור צער בע"ח, כמבואר **ברמב"ן** (דברים פכ"ב פס' ה). וכ"כ **בנמק"י** (ב"מ סו). וכן הוא **בתורה"ד** (פסקים סי' קה).

ומצינו **ברש"י** (שבת קנד : ד"ה והא) דאף מניעת הפסד בכלל צורך האדם, וכגון אם בהמתו סוחבת משא כבד ואינו פורקו ממנו כדי שלא ישרבו כליו שם. וכן מצאתי שפירש בדעת רש"י **החי' הרי"ן** (שם), **האור שמח** (שבת פכ"א ה"י) **והחת"ס** (שם). ועי' **במהרש"ם** (ח"ה סי' ב). אלא **שהרמב"ן והרשב"א** (שם) ס"ל דבכה"ג אסור. ועי' **בחו"א** (או"ח סי' מח ס"ק ז) דפירש דס"ל להרמב"ן דאע"ג דליכא משום צער בעלי חיים בדרך עבודת הבהמה דהוא לצורך האדם, מ"מ צער "מרובה" שלא כדרך עבודה לא ניתן לצערה בזה. ולמעשה מדברי **הבה"ל** (סי' רסו ד"ה לא יניחם) משמע שנוטה לדעת **הרמב"ן** דצעב"ח למנוע הפסד אסור. אלא **שמדרישה** הנ"ל שכת' דמותר לנחור בהמה כל שהוא עושה כדי להרויח בו שרי, מבואר דכל שהוא לצורך ממון שרי.

וכן הסכים **העבודת הגרשוני** (שם) וכת' דאין לומר שירוויח ע"י עסק אחר כי אין אדם יודע במה ישתכר, והא דאמרינן גבי שורפיץ על המלכים מן הארכובה אסור, הוינו משום דאסור לקיים כבוד המלך ע"י עקרה מן הארכוביז ולמטה ע"כ אסור לעשותה טרפה בכדי. ועי' עוד בזה **בבנין ציון** (סי' קח ד"ה יודע). וכן נקטו **דבחי"א יעקב** (סי' מב) **והנשבות יעקב** (ח"ג סי' עא) וכן הביא **הכה"ח** (סי' סה). אולם נר' דאין זה סותר דברי **הרמב"ן** הנ"ל דהתם לאו דרך עבודה הוא כמ"ש החזו"א הנ"ל, אבל הכא הרי הבהמה ניתנה להריגה. והארכנו **בשמעתא עמיקתא** גליון קס"א.

ועי' **בט"ז** (יו"ד סי' קטז פס"ק ה) שכת' בשם **התוס'** שפירשו שהטעם דלא ישקה לבהמה מים מגולים משום בל תשחית ומ"ה אפילו בהמה טמאה (אע"פ שהרי אינו עתיד לאוכלה) לא ישקה, וכתב רש"י שם כמאן מי שיש לו כלב רע שמזיקו ומפסיד המאכל אפילו אינו נושך שיכול ליתן לו סם המות ואינו עובר משום צער בע"ח, דהא לא איתא התוספות אלא משום בל תשחית והוכא ליכא, ומ"מ משמתי למחות וליתן יתן להם מחט בתוך הלחם דאסור למיחש שמא ישתגע ואיכא סכנות נפשות טובא, עיי"כ.

ועי' **במהרש"ם** (שם) בנדון דשם ד"ל דאיכא משום בל תשחית וגם צעב"ח וכמ"ש בפ"ק דחולין גבי הני כודנייתא, הגם דלצורך אדם ליכא משום צעב"ח וכמ"ש התוס' בעי"ז ובאה"י סי' ה' מ"מ הרי אפשר לשמור את שדהו באופן אחר כו', עיי"כ. ומבואר דדוקא משום שבידו לשמור את רכושו באופן אחר אבל היכן שיש משום מזיקין וכדו' שרי. ומ"מ יש לציין שיש מדינות שחוקק אוסר עינוי, התעללות והמתה ברעל של בע"ח.

י. מזיק טובא

אלא ד"י"ל דעד כאן לא החמירו אלא במקום נזק של ממון בלבד, אבל היכן שיש חשש נזק לאינשי מותר להרגו. דאיתא **בב"ק** (פ' א) אתא שונרא קטעיה לידא דינוקא נפק רב ודרש חתול מותר להרגו ואסור לקיימו ואין בו משום גזל ואין בו משום השב אבידה לבעלים וכיון דאמרת מותר להרגו מאי ניהו תו אסור לקיימו, מהו דתינא מותר להרגו איסורא ליכא קמ"ל, אמרי וכיון דאמרת אין בו משום גזל מאי ניהו תו אין בו משום השב אבידה לבעלים, אמר רבינא לעורו, עיי"כ.

ועי' **בטור** (ח"מ סי' רס) שכת' שחתול רע ההורג לקטנים א"צ להשיבו לבעלי ואין בו משום גזל אלא כל המוצאו הורגו וזוכה בעורו. וכת' **הב"י** (ד"ה **הטור** דאסור לקיימו מפני שאין כאן מקומו. וכן פסק **השו"ע** (י"ד רסו סי' ז) חתול רע שמזיק לקטנים, א"צ להשיבו לבעלים, אלא כל המוצאו הורגו וזוכה בעורו. וכת' **הסמ"ע** (ס"ק ה) דאסור לקיימה וזה נכלל במש"כ כל המוצאו הורגו. וכ"כ **הנתיבות** (ח"י ס"ק ד). ו**הש"ך** (ס"ק א) הביא דברי **הסמ"ע**, וכת' ש"יבש"ס מצריך להו לאיסורא כיון דאמר מותר".

ואיתא **בב"ק** (טו.) רבי נתן אומר מניין שלא יגדל אדם **כלב רע** בתוך ביתו ואל יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו ת"ל (דברים פכ"ה) "לא תשים דמים בביתך". ועוד אמרו שם (פג.) לא יגדל אדם את הכלב, והמגדלו כמגדל חזיר ומיקם עליה בארור. ואם הוא קשור בשלשלת שרי. ובענין הסוכמה לספר שרי להתירו בלילה, עיי"כ. וכבר מבואר שם דהאיסור לגדל כלב הוא מחשש שאשה תפיל מחמת ביחיותו. וכ"כ **רש"י** (ביק עט : ד"ה חתול הכלב). ועי' **בשו"ע** (יו"ד סי' שד סעי' מג) שכתב **הרמב"ם** (ת"ת פ"ו הי"ד) דמי שיש ברשותו דבר המזיק מנדין אותו עד שיסיר הנזק. וכת' **הספר חסידים** (אות מג) כגון כלב רע.

מס קנא ודיניא

א' כשם שאסור לאדם שזיק את חבירו ואם הזיק חייב לשלם, כך צריך לשמור ממנו שלא יזיק ואם הזיק חייב לשלם. ב' מי שבהמתו רגילה ליכנס לשדה חבירו ומזיקתו, יכול בעל השדה להתרות בבעל הבהמה שישמור בהמתו וצריך לשמרה ואם לא שמרה והזיקה חייב לשלם הזיקו, ואינו יכול לומר לו גזור שדך כדי שלא תכנס בו. וי"א שחייב דוקא כשנכנסה הבהמה מפני שאין אדם יכול לעולל ביתו וחצירו ומוטל על בעל הבהמה לשמרה מזה, אבל בשדה שמתפשטין לרעות ואין הרועה יכול לשומרן שלא יכנסו בשדות יכול בעל הבהמה לומר לבעל השדה גזור שדך. ודעת רוב הפוסקים כדעה הראשונה. ג' בעלי חיים העומדים לשחיטה אם הם מזיקים אפילו ברה"ר, מתרים בבעלים ג"פ שישמורם, ואם לא שמרום רשאי הניזק לשחטם שחיטה כשרה, ואומרים לבעלים, בואו ומכרו בהשר שלכם. וי"א שאף שבהמה אפי' אינה עומדת לשחיטה מותר לשוחטה אלא התראה. וי"א שהכל מודים בזה דבהמה או עז היוצאת מכלל בהמות וקשה לשמור אותה ועלולה להזיק בשדות אחרים ולא ינחא ליה לאינש לתבוע בכל עת בב"ד ולפעמים אין עדים בדבר ולכן כופין את בעל הבהמה לשמרה ביחוד ואי לא צייט שוחטין אותה. **ד'** לכל הדעות מותר לפזר בתוך רשותו סם המות לבהמות בכדי שיוזקו וימותו בהמות אחרים שרגילים לילך ולהזיק בתוך רשותו אחרי שהתרה בבעליהם וכל זה היכן דא"א באופן אחר אבל אם איכא דרכא אחריתי אסור. וכל זה בבע"ח השייך לחבירו אבל בבע"ח של הפקר י"ל דלית לן בה כיון שעושה לצורך. ה' כלב רע וכדו' המזיק בני אדם מותר להרגו. ומ"מ יש לציין שיש מדינות שהחוק אוסר הריגת בעלי חיים ו / או המתה ברעל של בע"ח.

והשתא לא מצאנו דינו ורגליו בבית המדרש, דחזינן דכשבא אדם לבית הכנסת ועולה לדוכן לישא כפיו, אין איש המונעו מלעלות לדוכן, אע"פ דאין איש מכירו בבית הכנסת. וכן נהגו להעלות אדם לעליית כתר ע"פ דברי עצמו. ולא מבעיא לדעת המחבר דס"ל דבכל מקום אין אדם נאמן לעלות לכהונה על פי עצמו, דקשה, אלא אף לדעת הרמ"א תיקשי, דהא אגן בא"י קיימי דאף לדעת הרמ"א אין להלק.

ובבית הלל (אהע"י שם) נר' דהב"י דמ"ש הרמ"א י"וכן נוהגין האידנא בכל מקום שאין נוהגין בתרומה בזה"י, וי"ל בכל מקום שאין נוהגין בו תרומה בזה"י מדאורייתא, והיינו אפי' בא"י, דאגן קטנין עיקר דבזה"י אפי' בא"י אין נוהגת תרומה מדאי, וכמבואר ביו"ד סי' של"א בשו"ע וברמ"א [והביא דבריו בבה"ט אהע"י סי' ג ס"ק א]. ויעוי' עוד בדבריו ביו"ד סי' ס"א סי' ג, דנראה דהבין דמ"ש הרמ"א ביו"ד סי' של"א י"אך לא נהגו כו' ר"ל אין נוהגין כלל בתרומות ומעשרות בא"י ואפי' לא מדרבנן. וכ"כ ביו"ד בריש סי' של"ג. וכבר העיר על דבריו **בפרי"ח** ביו"ד סי' ס"א בקו"א [ורמז לזה הבה"ט ביו"ד סי' של"א סי' ח].

מיהו מדברי הח"מ והב"ש מבואר דבא"י אינו נאמן

בזה"י אף לדעת הרמ"א. ועוד דאכתי לא מצנינו

פירוקא לדעת המחבר.

ובהגהות **ערך לחם** כת' על המחבר דמנהג העולם שלא להורידו אם עלה לתורה לקרוא בתורה ראשון או עלה לישא כפיו, אבל אין נותנין לו רשות לזה, ובכך אין סתירה לפוסקים. עיי"כ. הנה ביאר בדבריו לא דאין מורידין את העולה. מיהו אכתי לא נתבאר מה דנהגו בזה"י להעלותו לתורה ע"פ דברי עצמו. ועוד דמדברי הפוסקים נר' דאף אין להניח לו לישא כפיו ע"פ עצמו. **ובמשנ"ב** (סי' קכ"ח ס"ק א) סתם וכת' - י"א דמי שבא ואמר כהן אגן נאמן לישא כפיו, וכן המנהג לרמ"א באהע"י סי' ג ס"א בהג"ה]. וסתם ולא ביאר דרמ"י אי קאי רק בחו"ל או אפי' בא"י, מיהו מדציין לרמ"א נר' דלא כתב כן אלא בחו"ל וכמו דנראה מדברי הרמ"א. ומצינו בשו"ת **מהרי"ט** (ח"א סי' קמ"ט) שהביא דברי ה"ה שמה שנהגו לעלות לכהונה ע"פ עצמו מנהג טעות הוא, וכתב על דבריו דאולי כשבא ממקום ידוע ואומר כהן אגן מעלין אותו לקרוא בתורה ראשון ולישא כפיו, דהיכא דשכיחי ששירתא אין אדם עשוי לשקר בכך שלא תהא עלייתו ירידה, אבל כשבא ממקום רחוק ואינו ידוע לנו, כגון אלו האנוסים הנבאים מארץ רחוקה ושם לא נהגו דת משה ויהודית ודאי לא מהמיננין ליה ע"פ עצמו.

ובכה"ח (לגרי"ח סופר וצ"ל - סי' קכ"ח ס"ק ה) אחר שהביא דברי המהרי"ט כתב – ונר' דעכשיו כך נוהגים דאם אנו רואים שהוא בעל תורה וירא ה' ואומר שהוא כהן ומקומם פלוני, נאמן ע"י קמ"ט לקרוא בתורה ראשון ולישא את כפיו אפי' בא"י, ואם בא מארץ רחוקה שאין ששירה מצויה וגם הוא עם הארץ אינו נאמן, אפי' בחוץ לארץ, אא"כ ע"י אחרים. עכ"ל. וסתם ולא ביאר טעם המנהג.

העולה לדינא - מי שבא בזמן הזה ואומר כהן אגן, דעת השו"ע שאינו נאמן ואין מעלין לכהונה ע"פ דבריו ולא יקרא בתורה ראשון ולא ישא את כפיו. ודעת הרמ"א שבחו"ל שאין נוהגין בתרומה בזה"י המנהג שמעלין ע"פ עצמו לקרוא בתורה ולישא כפיו. ולמעשה נהגו להקל לתת לו לישא כפיו ולהעלותו לתורה ע"פ דברי עצמו אפי' בא"י, ואפשר דסמכו על כך שבזמננו הוא דבר שעתידי להתגלות, ואם לא היה אמת כדבריו לא היה משקר.

כתב ע"י

הרה"ג הרב שמעון פלזלי שליט"א

מו"ץ הקהילה החרדית מעלה אדומים

פניני מוסר

הכנה לשבת (ב')

מעלת הטבילה בער"ש - יו"העיקר שצריך האדם לעשות ביום השישי בגופו לקנות קדושת שבת ונשמה יתירה היא טבילה בארבעים סאה, כדי לפשוט לבוש רוח חול וללבוש רוח קדושת שבת, שהיא ירוחא דנשיב מעתיקא' שצריך טבילה". (ראשית חכמה, שער הקדושה פ"ז אות ק"יט, בשם הזהר"ק)

הנשמה יתרה שמקבל אחרי הטבילה בער"ש - "כי כאשר יכוין האדם את דעתו ויהיה יראת ה' בלבו באמת, ויהיו מעשיו רצויים, אז בודאי לאחר שטבל בערב שבת בכוונה רצויה לקבל קדושת שבת יבין בדעתו שניתוסף לו נשמה יתירה, כי ירגיש בנפשו יראת רוממות שבאה לו, עד שתבער בו אהבת ויראת ה', וזה בדוק ומנוסה מכמה אנשים כמה פעמים בלי שום ספק, אבל שכאין נשמתו נתררה אזי לא ירגיש בקדושת שבת". (זכורו תורת משה לבעל החיי אדם, סי' א ס"ב)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"

✉ **להצטרפות לרשימת התפוצה ללא עלות ניתן לשלוח בקשה לדוא"ל:** amikta@amikta.co.il

להצלחת התורים ומשפחתו © | שמעתא עמיקתא – לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 052-767-0508